

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Nikola Zapletalová

Náhradní rodinná péče a kontakt dětí s biologickou rodinou

Bakalářská práce

Olomouc 2015

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Nikola Zapletalová

III. ročník – kombinované studium

Obor: Pedagogika – veřejná správa

Náhradní rodinná péče a kontakt dětí s biologickou rodinou

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Linda Švrčinová, PhD.

Olomouc 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu použité literatury.

V Troubelicích dne 22. 4. 2015

.....

Zapletalová Nikola

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Lindě Švrčinové, Ph.D. za konzultace a odborné vedení při zpracování této práce, za její cenné rady, ochotu a podporu. Děkuji také své rodině, bez jejíž podpory by tato práce nemohla být napsána.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Nikola Zapletalová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Linda Švrčinová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Náhradní rodinná péče a kontakt dětí s biologickou rodinou
Název v angličtině:	Substitute family care and contact of children with biological family
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá dětmi v náhradní rodinné péči a jejich kontaktu s biologickou rodinou. Teoretická část je v úvodu zaměřena na rodinu, její duševní zdraví, základní potřeby dítěte. Dále se bakalářská práce věnuje náhradní rodinné péči, popsány jsou její formy, jaké je sdělení dítěti o pravdě jeho původu a kontakt s biologickou rodinou. V praktické části bakalářské práce je rozhovorem zjišťováno, zda jsou děti v náhradní rodinné péči v kontaktu se svými biologickými rodiči, jak kontakt probíhá a jaký má na ně vliv.
Klíčová slova:	rodina, duševní zdraví, náhradní rodinná péče, kontakt s biologickou rodinou
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis deals with children who are placed in foster care and their contact with their biological family. The theoretical part initially focuses on the family, the family's mental health and the basic needs of the child. Further the work deals with foster care, describes its forms, what is communicated to the child about his or her origin and contact with the biological family. In the practical part of the thesis, through an interview process, it is discovered, whether children in foster care are in contact with their biological parents, how such contact is developed and what the influence of the contact is on the children.
Klíčová slova v angličtině:	family, mental health, foster care, contact with the biological family

Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	39
Jazyk práce:	český

Obsah

Úvod.....	8
I. Teoretická část.....	9
1 Rodina	10
1. 1 Rodina a duševní zdraví	11
1. 2 Základní potřeby dítěte.....	12
2 Náhradní rodinná péče	14
2. 1 Zprostředkování osvojení a pěstounské péče	14
3 Současné formy náhradní rodinné péče	16
3. 1 Osvojení	16
3. 2 Pěstounská péče.....	18
3. 3 Pěstounská péče na dobu přechodnou	20
3. 4 Poručenství.....	20
3. 5 Svěření dítěte do péče jiné osoby	21
3. 6 Opatrovnictví.....	21
4 Pravda a kontakt dětí s biologickou rodinou	22
II. Praktická část.....	24
5 Metodologie výzkumu	25
5. 1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka	25
5. 2 Respondenti	26
6 Vyhodnocení výzkumu	27
6. 1 Interview s Martinem	27
6. 2 Interview s Alenou	29
6. 3 Interview s Marií	31
Shrnutí a diskuze	33
Závěr	36
Seznam použitých zkratk.....	37
Seznam použité literatury.....	38

Úvod

Problematika náhradní rodinné péče je téma v naší společnosti aktuální a začátkem účinnosti novely občanského zákoníku, jež přinesla řadu změn v oblasti náhradní rodinné péče, téma diskutované. V České republice je stále mnoho dětí, které nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve své vlastní, biologické rodině, a proto je některá z forem náhradní rodinné péče způsob, jak jim poskytnout domov. Rodina je základ společnosti, formuje naši osobnost. Dává nám pocit bezpečí a jistoty, lásku, sounáležitost, vychovává nás. Jsou však rodiny, v kterých se nám toho, co potřebujeme, nedostává, kde rodina nefunguje. Jsou rodiny, kde se rodiče o své děti nechtějí, neumějí či nemohou starat. Umístění těchto dětí do náhradní rodinné péče je tak nejlepším způsobem, jak jim zajistit život v rodinném prostředí. Toto téma jsem si zvolila proto, že si myslím, že rodina je nejdůležitější faktor v našem životě. Spousta dětí svou biologickou rodinu nikdy nepoznala. Zajímalo mě, zda o děti, které jsou svěřené do pěstounské péče a mají právo být v kontaktu se svou biologickou rodinou, stejně tak rodiče mají právo být s dítětem v kontaktu, zda jejich biologičtí rodiče jeví zájem být s dítětem v kontaktu a jak tento kontakt probíhá a jaký má vliv na zúčastněné.

V teoretické části mé bakalářské práce v první kapitole popisují rodinu, rodinu a duševní zdraví, základní potřeby dítěte. Druhá kapitola je zaměřena na náhradní rodinnou péči a její zprostředkování. Třetí kapitola se zabývá formami náhradní rodinné péče. Jak říci dítěti pravdu o tom, že není naším biologickým dítětem a zda a jak je udržován kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou se zabývá kapitola čtvrtá.

V praktické části se pokusím pomocí interview zjistit, zda je dítě svěřené v pěstounské péči v kontaktu se svojí biologickou rodinou, jaký vliv kontakt má na dítě, jaký názor na kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou mají jeho pěstouni, jaký průběh případné kontakty mají. Interview budu dělat se třemi respondenty v pěstounské péči a pokusím se zjistit, zda jsou v kontaktu se svojí biologickou rodinou.

Cílem mé práce je zjistit, zda děti svěřené do pěstounské péče jsou v kontaktu se svou biologickou rodinou, jaký průběh a četnost kontakty mají, jaký vliv na dítě mají kontakty s biologickou rodinou. Svým výzkumem v praktické části bych chtěla přispět do odborné diskuze na téma kontakt dětí svěřených do pěstounské péče s biologickou rodinou, poskytnout odborníkům i veřejnosti informace a nové poznatky o tom, jak se kontakty dětí uskutečňují v praxi a jaký vliv má kontakt s biologickou rodinou na zúčastněné.

Teoretická část

1 Rodina

Matějček hovoří o rodině jako o nejstarší společenské instituci, která vznikla za účelem plození a rozmnožování a také potřeby své potomky chránit, vzdělávat, učit a tím je tak připravit na jejich život. Rodina by měla být životním prostředím stálým, ve kterém se dítě bude duševně vyvíjet v osobnost zdravou a společností prospěšnou. Rodina však není jediná, kdo dítě formuje, vychovává, vzdělává. Na tomto procesu se podílí škola, kamarádi, přátelé. Rodina však zůstává jedinečnou institucí, která jedince ovlivňuje v nejcitlivějších fázích života, uspokojuje jeho základní psychické potřeby a funkci též má v mezilidských vztazích, které jej budou provázet v jeho dalším životě. (Matějček, 1994) *„Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho“ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice.“* (Matějček, 1994, s. 16)

Kramer (1980, in Sobotková, 2012, s. 24) vymezuje rodinu: *„Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.“*

Rodina plní řadu funkcí nezastupitelných jinými formami společenské struktury. Současným trendem je vznik malé, dvougenerační rodiny, tvořené rodiči a dětmi či dítětem. Rodina je základním činitelem pro vývoj dítěte. Tím, že se dítě do určité rodiny narodí, stane se členem této malé společenské skupiny a přenáší se na něj její základní charakteristiky. Rodina je tedy těžištěm pro výchovu dítěte, zde se počíná proces socializace, přijímání norem konkrétní rodiny, zaujímání příslušných postojů a rolí v ní. Rodina má tedy určující vliv ve všech oblastech života a vývoje nejen dětí, ale všech svých členů. (Čožíková, 2008, s. 7 - 8).

Rodina má tedy klíčový význam pro vývoj dítěte. Ovlivňuje vývoj dítěte v počátečních, tedy nejcitlivějších fázích jeho života. Nejpřirozenějším způsobem uspokojuje základní psychické potřeby dítěte a v neposlední řadě je rodina pro dítě modelem mezilidských vztahů, které si dítě nese do života a dle něj bude směřovat i vztahy další, do kterých samo vstoupí. (Čožíková, 2008, s. 8)

Rodina má řadu funkcí. Hlavní je biologicko – reprodukční, dále sociálně - ekonomická, výchovná, emocionální, oddychová a zábavná funkce. Rodinu můžeme dělit i z hlediska funkčnosti jako celku, a to na funkční rodinu, která je ideálním typem fungující rodiny, kde se členové navzájem respektují, je zde kladen důraz na výchovu a případné problémy jsou schopni dobře řešit. Dále pak problémová rodina, ve které se už vyskytují menší poruchy, které však rodinu v pevném základu nijak výrazně neohrožují. Dysfunkční rodina je rodina s řadou problémů, jež mohou vést k rozdělení rodiny, chybí zde intimita, problémy se neřeší. Posledním typem je rodina afunkční a ta je dítě ohrožující, jsou zde vážně porušeny všechny funkce rodiny, řešením je odebrání a umístění dítěte do náhradní rodiny. (Kraus, 2008)

1. 1 Rodina a duševní zdraví

Za základní funkce rodiny jsou považovány uspokojování citových potřeb všech členů rodiny a příprava dítěte na život ve společnosti. Členové rodiny nesmí žít na úkor druhých a ti, kdo vychovávají, musí být dobrými vzory pro budoucí život ve společnosti. Je velmi důležité uvědomit si, že dítě se neponaučuje z toho, co mu říkáme, nýbrž z toho co se kolem něj děje, tedy co děláme a hlavně jak se chováme. Podle Matějčka je rodina dokonalý systém, který spočívá ve vzájemných interakcích, vztahů a provázanosti všech členů, kde se všichni navzájem ovlivňují a pokud dojde k poruše v části systému, projeví se to ve funkci celku. Rodina ovlivňuje a též je ovlivňována také širším okolím kam řadíme příbuzenstvo, kamarády, sousedy a ostatní. (Dytrych, Matějček, 1999)

Rodina je systém, ve kterém jsou jednotliví členové v sociálních vztazích a interakcí. Rodina se vyvíjí na základě vlastní činnosti. Rozhodující pro každý systém je, kolik změn je systém schopen tolerovat než ho začne ničit chaos, tedy do jaké míry mají rodiny v kontextu změn schopnost zůstat stabilní. V každé rodině se vyvíjí způsoby řešení a zvládání úkolů jinak. Velmi podstatnou charakteristikou je míra otevřenosti či uzavřenosti rodinných systémů. V uzavřenějším systému se někdo cítí bezpečněji, ale časem tyto rodiny nedokáží reagovat na změny a neumožňují rozvoj svých členů. Snižuje se schopnost snášet stres, rodina je v krizích zranitelnější. Otevřené systémy jsou schopny přijímat nové zkušenosti, funguje zde dobře výměna informací s okolím, což umožňuje kompenzovat dočasné slabosti ve fungování rodiny. (Sobotková, 2012, s. 24-26)

Matějček (Dytrych, Matějček, 1999, s. 134-135) uvádí základní principy rodinné výchovy jako *vzájemné uspokojování duševních potřeb dětí a jejich rodinných vychovatelů*, kde podmínkou je, že rodiče vnitřně přijali toto dítě za své. Dítě pro svůj vývoj potřebuje podněty z prostředí, stálost tohoto prostředí, životní jistotu a současně výhled do budoucna. Další princip je *trvalost a hloubka citových vztahů*, kdy dítě nabývá jistoty, že je „jeho lidé“ neopustí a „jeho lidé“ mají naději, že ani je toto dítě neopustí. *Společná budoucnost* – vychovatel tu myslí na budoucnost svou ve vztahu k dítěti. Další princip výchovy uvádí *sdílení místa, času a prožitků*. Dítě se zde učí nápodobou dospělých vzorů, identifikací s nimi, společnou činností, sdílením radostí i starostí. Obtíže vnikají tehdy, když se vychovatelé dítěte do jeho soukromí vnucují, ruší je a obtěžují. Učiní si z dítěte důvěrníka a přetěžují je svými problémy. „*Interakční*“ model výchovy – vychovatelé i dítě přijímají a dávají, vzájemně na sebe působí. Princip *soužití a sdílení* je tam, kde jsou si lidé vzájemně blízcí a jeden k druhému citově vázáni.

1. 2 Základní potřeby dítěte

„Život a vývoj dítěte v daném prostředí jsou zajištěné jen tehdy, když vnitřní podmínky dítěte jsou v přibližné rovnováze s podmínkami prostředí. Vzájemný stav nerovnováhy mezi podmínkami organismu dítěte a podmínkami jeho prostředí se odráží v dětské psychice. Projevují se jako pocíťovaný stav nedostatku nebo přebytku něčeho. Tento emoční prožitek nazýváme potřebou.“ (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 49)

Podle Matějčka (Matějček, 2008, s. 9) tkví potřeba dítěte „...v jistotě ve vztazích ke svým lidem.“

Uspokojování základních psychických potřeb v rodině není pouze jednostranný proces. Uspokojování potřeb by mělo probíhat ve směru jak rodiče k dětem, tak děti k rodičům. (Matějček, 1994)

Základní psychické potřeby podle Matějčka (2008, s. 37,38) jsou: **Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů**. Pro člověka to znamená, že se nebude nudit ani, že nebude soustavně podněty přetěžován. Dále **potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech**. Naplnění této potřeby umožňuje, aby se z podnětů, které k nám prostřednictvím všech našich smyslů přicházejí, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jedná se tedy o základní potřebu umožňující učení. **Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů**. Náležitě uspokojení této

potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní uspořádání jeho osobnosti. Další základní psychickou potřebou je **potřeba identity**. Je to potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty. Z uspokojení této potřeby vychází zdravé vědomí vlastního já. Toto uvědomění je důležitou podmínkou pro osvojení užitečné společenské role a stanovení si hodnotných cílů pro svá snažení. **Potřeba otevřené budoucnosti**, jejíž uspokojení dává člověku možnost prožívat svůj život, něco budovat, na něco se těšit.

2 Náhradní rodinná péče

„Náhradní rodinná péče - je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.“ (Matějček, 1999, s. 31)

Náhradní rodinná péče je v České republice upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Účelem náhradní rodinné péče je poskytnout dětem přechodnou či dlouhodobou péči v době, kdy se ocitají bez rodinného zázemí.

V České republice existují dvě formy náhradní péče, a to **náhradní rodinná péče**, zde patří pěstounská péče a osvojení (adopce), dále pěstounská péče, pěstounská péče na dobu přechodnou, poručenství, svěřeni do péče jiné fyzické osoby. Druhou formou je **ústavní výchova**.

2.1 Zprostředkování osvojení a pěstounské péče

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče je upraveno zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívá ve vyhledávání dětí vhodných k osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče a nalezení vhodných osvojitelů a pěstounů pro tyto děti. Vyhledáváním se zabývá obecní úřad obce s rozšířenou působností, ale také fyzická nebo právnická osoba k tomu pověřená podle zákona o sociálně právní ochraně dětí příslušným krajským úřadem. V České republice provádí zprostředkování osvojení a pěstounské péče krajské úřady. Osvojení dětí z České republiky do ciziny a z ciziny do České republiky zajišťuje Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí se sídlem v Brně.

Obě formy náhradní rodinné péče se zprostředkují pouze na žádost fyzické osoby, která je občanem České republiky a tuto žádost podá u příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností v místě trvalého pobytu žadatele. Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede spisovou dokumentaci o dítěti i žadateli o dítě. Podle § 21, zák. 359/1999 Sb., dokumentace žadatele obsahuje žádost, v níž jsou obsaženy osobní údaje, doklad o státním občanství, opis z evidence Rejstříku trestů, zprávu o zdravotním stavu, údaje o sociálních a ekonomických poměrech, písemné vyjádření souhlasu.

Poté, co je dokumentace zpracována je postoupena neprodleně krajskému úřadu. Ten zařazuje děti a žadatele po odborném posouzení a absolvování přípravy k přijetí dítěte do rodiny do evidence. Evidence dětí obsahuje kopii spisové dokumentace, odborné posouzení. Evidence žadatelů obsahuje kopii spisové dokumentace, odborné posouzení, další doklady potřebné pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče. Odborné posouzení provádí krajský úřad. U dětí se posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje, vhodnost náhradní rodinné výchovy a jejích forem. U žadatelů se posuzuje charakteristika osobnosti, psychický a zdravotní stav, motivace žádosti, předpoklady k výchově dítěte, stabilita manželského vztahu, další rozhodné skutečnosti. (Čožíková, 2008, s. 29-30)

Pokud se krajskému úřadu zprostředkování nepodaří „*do šesti kalendářních měsíců ode dne zařazení dítěte do evidence dětí nebo do tří let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence žadatelů, zpřístupní údaje z těchto evidencí Úřadu pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině a současně zašle oznámení o těchto skutečnostech obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.*“ (zák. č. 359/199 Sb., § 22 odst. 8)

3 Současné formy náhradní rodinné péče

Všechny formy náhradní péče mají společnou charakteristiku: „*dítě je vychováváno lidmi, jimž se nenarodilo.*“ (Matějček, 1999, s. 45) Dítě do života geneticky vybavili cizí lidé. Náhradní vychovatelé neměli možnost sdílet s dítětem jeho prenatální a první postnatální vývoj, neprožívali ani jeho porod. Přijali jej jako dítě cizí a nyní se s ním musí naučit žít, porozumět mu, přizpůsobit podmínky a vytvořit prostředí, které bude vyhovovat dítěti i jim samým. (Matějček, 1999)

3.1 Osvojení

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 794 rozumí osvojením přijetí cizí osoby za vlastní.

Osvojení je forma náhradní rodinné výchovy, kdy mezi osvojencem a osvojitelem vzniká právní vztah jako mezi rodiči a dětmi se všemi právy a povinnostmi. Podle § 802 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, *lze osvojit nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti.* Novela zákona 89/2012 Sb. § 846, umožňuje osvojit i zletilého, nesmí to však být v rozporu s dobrými mravy. Podle nového občanského zákoníku, § 847, lze zletilého osvojit, jestliže přirozený sourozenec osvojovaného byl osvojen tímž osvojitelem, jestliže v době podání návrhu na osvojení byl osvojovaný nezletilý. Osvojit zletilého lze, pokud osvojitel pečoval o osvojovaného jako o vlastního již v době jeho nezletilosti nebo osvojitel hodlá osvojit dítě svého manžela. Zletilého nelze osvojit, jestliže by to bylo v rozporu s odůvodněným zájmem jeho pokrevních rodičů. Hlavním společenským účelem je zajistit osvojení rodinné prostředí a výchovu.

Zákon č. 89/2012 Sb., § 806 stanovuje, že k osvojení je nutný souhlas dítěte, dosáhlo-li věku dvanácti let. „*Osvojované dítě může svůj nesouhlas s osvojením odvolat až do rozhodnutí o osvojení*“. (zák. č. 89/2012 Sb., § 808) K osvojení je třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte, který dává osobním prohlášením vůči soudu. Matka dítěte může dát souhlas k osvojení nejdříve šest týdnů po narození dítěte (proto, že v době po porodu může být matka ovlivněna nestálou hladinou hormonů), otec může dát souhlas již před lhůtou šesti týdnů, nejdříve však po narození dítěte. Souhlas k osvojení lze odvolat po dobu tří měsíců ode dne, kdy jej rodiče dali. K osvojení není třeba souhlasu rodiče, který nemá o dítě zjevně

zájem. Tento nezájem je zjevný, pokud trvá alespoň tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu. (zák. č. 89/2012 Sb., § 809-820)

Osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, která zaručuje, že svým způsobem života, bude pro dítě dobrým rodičem. Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl, a to ne menší než šestnáct let. Pokud však s osvojením souhlasí opatrovník zastupující dítě v řízení a osvojení je v souladu se zájmy dítěte, může být věkový rozdíl výjimečně menší než šestnáct let. Osvojit dítě nelze v přímé příbuzenské linii a mezi sourozenci. (zák. č. 89/2012 Sb., § 799-804)

Zákon o rodině dříve rozlišoval dva druhy osvojení a to zrušitelné a nezrušitelné, které popisuje ve své publikaci Matějček (1999, s. 33) jako zrušitelná adopce, kdy práva a povinnosti rodičů přecházejí na osvojitele, ale v rodném listu dítěte zůstávají uvedeni původní rodiče dítěte. Tento druh osvojení lze zrušit, vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou osvojením zanikají. V případě nezrušitelné adopce jsou osvojitelé zapsáni do rodného listu dítěte namísto rodičů. Toto osvojení zrušit nelze. Osvojit dítě může manželská dvojice, manžel(ka) rodiče dítěte nebo jedinec. O osvojení rozhoduje soud. Nový občanský zákoník, který vstoupil v účinnost 1. 1. 2014, zákon o rodině ruší. Zrušitelné osvojení bylo zrušeno. Zákon uvádí, že po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení již nelze osvojení zrušit. V případě, že by to bylo v souladu se zájmy dítěte, může být osvojení prohlášeno za nezrušitelné i před uplynutím tří let. (Nový občanský zákoník)

Rozhodnutí o osvojení vyplývá ze splnění tří základních předpokladů. Prvním z nich je nedostatečné či chybějící rodinné prostředí, kdy rodiče nejsou schopni zabezpečit dítěti odpovídající výchovu. Dalším předpokladem je zájem dítěte a společnosti na vytvoření nového rodinného prostředí. Osvojení musí být zásadně ku prospěchu osvojence. Nezbytným předpokladem k rozhodnutí o osvojení je vůle budoucího osvojitele osvojit dítě. Jestliže některý chybí, nemůže k osvojení dojít a dítěti je třeba jiným způsobem zabezpečit náhradní výchovu. (Čožíková, 2008)

Zákon č. 89/2012 Sb. § 798, občanský zákoník, ustanovuje, že „z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení nesmí nikdo získat nepatřičný zisk.“ Princip zákazu nepatřičných zisků je důsledkem boje proti obchodu s dětmi. Je to ochrana dětí před obchodováním s nimi a má bránit zneužívání osvojení k ekonomickým výhodám. Ustanovení v zákoně nevyklučuje získání majetkového prospěchu z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení, a to jako úhradu přímých a nepřímých nákladů na osvojení

a služby spojené se zprostředkováním osvojení. Zprostředkování osvojení provádí výhradně stát prostřednictvím sociálně – právní ochrany dětí. Je tedy zakázáno provádět zprostředkování osvojení jinými orgány, právníckými či fyzickými osobami. Porušení tohoto zákazu je sankcionováno podle § 59. Kontrolu nepatřičných zisků provádí stát a jeho orgány. V případě osvojení je nutno podrobit kontrole všechny subjekty, jenž se na osvojení podílí, tedy i rodiče, osvojitele, soukromé osoby nebo zdravotnická zařízení.

Osvojení může být zrušeno tehdy, jsou-li proto závažné důvody. O zrušení rozhoduje soud na návrh osvojitele. V případě zletilosti osvojence zrušení osvojení dohodou mezi ním a osvojitelem, dohoda musí být vzhledem k závažnosti právních následků sepsána soudem. V případě zrušení osvojení zanikají všechna práva a povinnosti mezi osvojencem a osvojitelem. Osvojenec nabývá práva a povinnosti vůči své původní rodině. Příjmení osvojence se mění na to, které měl před rozhodnutím soudu o osvojení. V případě nezletilého osvojence je nutno znovu prověřit výchovné poměry v rodině původní. Dochází k obnově vyživovací povinnosti rodičů k dítěti. (zák. č. 89/2012 Sb., § 840-842)

3. 2 Pěstounská péče

„Pěstounskou péčí je možné definovat jako zvláštní formu státem řízené a kontrolované náhradní výchovy v rodině, zabezpečované též z jeho strany hmotnou podporou. Dítě má být svěřeno do pěstounské péče tehdy, jestliže nelze zajistit řádnou výchovu dítěte především jeho osvojením a ústavní výchova není vhodnější.“ (Čožíková, 2008, s. 20)

„V případě svěření dítěte do pěstounské péče není zásadně vyloučen styk původních rodičů s dítětem. Rozhodování o nejdůležitějších otázkách (např. volba povolání, cestování dítěte do zahraničí apod.) zůstává vyhrazeno pokrevním rodičům, pokud nejsou zbaveni rodičovských práv. Pěstoun tedy není zákonným zástupcem dítěte.“ (Matějček, 1999, s. 35) Pěstoun tak má právo zastupovat dítě pouze v běžných věcech. Zákonnými zástupci dítěte nadále zůstávají biologičtí rodiče.

Cílem pěstounské péče je poskytnout náhradní rodinné prostředí dětem, jestliže nemohou dlouhodobě vyrůstat v prostředí rodiny tvořené jejich vlastními biologickými rodiči, ústavní péče ohrožuje či narušuje jejich vývoj nebo nemohou být z nejrůznějších důvodů (právních, zdravotních, sociálních, psychologických) svěřeny do osvojení. (Matějček, 1999, s. 35)

Pěstounská péče vzniká na základě pravomocného rozhodnutí soudu. Podle právní úpravy pěstounská péče zaniká z důvodu dosažení zletilosti dítěte, úmrtím dítěte nebo pěstouna,

rozhodnutím soudu, úmrtím jednoho z pěstounů, kdy pozůstalý manžel zůstává pěstounem, rozvodem manželství pěstounů. (Čožíková, 2008, s. 24)

Matějček (1999, s. 35) uvádí, že v praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče, a to individuální pěstounská péče, která probíhá v běžném rodinném prostředí a skupinová pěstounská péče, která je realizována v tak zvaných zvláštních zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách.

Pěstounská péče individuální je vykonávána v běžném rodinném prostředí prarodiči, rodinnými příbuznými nebo cizími lidmi. Dítě zde pobývá až do své úplné sociální samostatnosti. Jedná se o nejčastější péči u nás.

Ve skupinové péči se pěstouni řídí podle zákona o pěstounské péči a pracují na základě pracovní smlouvy či dohody o pracovní činnosti té dané instituce. (Matějček, 1999)

Pěstouni pobírají na dítě, které přijmou do své péče, sociální dávky, kterých je hned několik. Novela zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 47e, stanoví, že dávkami pěstounské péče jsou podle § 47l **příspěvek při převzetí dítěte**, který je vyplácen ve chvíli převzetí dítěte pěstounem a jeho výše je stanovena pro dítě od šesti let 8 000 korun, pro dítě od šesti do dvanácti let 9 000 korun a pro dítě od dvanácti do osmnácti let 10 000 korun. Podle § 47i **odměna pěstouna**, jejíž výše závisí na počtu dětí, o které pěstoun pečuje. Je stanovena za kalendářní měsíc. Dávka na jedno dítě činí 8 000 korun, na dvě děti 12 000 korun, tři děti 20 000 korun, je-li pečováno alespoň o jedno dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osoby (II, III, IV stupeň závislosti), jedná-li se o osobu v evidenci, i když nepečuje o žádné dítě nebo 24 000 korun má-li alespoň jedno dítě svěřeno na přechodnou dobu a toto dítě je závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni závislosti II, III, IV. Pokud má pěstoun ve své péči alespoň tři děti, vzniká mu nárok dle § 47m na **příspěvek na motorové vozidlo**, který je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, maximálně však do výše 100 000 korun. Příspěvek se vztahuje i na opravy vozidla, které již pěstoun vlastní, náklady je nutno doložit. Jednorázová sociální dávka je podle § 47h **příspěvek při ukončení pěstounské péče** a nárok na ni má dítě, které bylo v pěstounské péči, dosáhlo zletilosti a bylo mu ukončeno vyplácení příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči. Výše této dávky je 25 000 korun. Podle § 47f nárok na **příspěvek na uhrazení potřeb dítěte** má dítě nezletilé nezaopatřené, které je svěřeno do pěstounské péče. Dávka je stanovena za kalendářní měsíc a činí pro dítě do šesti let 4 500 korun, pro dítě od šesti do dvanácti let 5 550 korun, dítě od dvanácti do osmnácti let 6 350 korun a pro dítě od osmnácti do dvaceti

šesti let 6 600 korun. Jedná-li se o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, příspěvek je vyplácen podle věku a stupně závislosti vyplácen ve výši 4 650 – 9 000 korun.

3. 3 Pěstounská péče na dobu přechodnou

Pěstounská péče na dobu přechodnou je nový institut v české republice zavedený v roce 2006, v praxi však málo využívaný. Jde o formu náhradní rodinné péče podporovanou státem, která je poskytována nezletilým dětem, které nemohou být z nejrůznějších důvodů ve své rodině. Tato péče je poskytována na dobu nezbytně nutnou a je realizována v domácím prostředí pěstounů.

Nožířová (2012, s. 19-21) ve své publikaci uvádí dva typy pěstounské péče na přechodnou dobu, a to **raná pěstounská péče**, která je určena velmi malým dětem, které nemohou být svěřeny do jiné formy náhradní rodinné péče (osvojení, pěstounská péče) a **akutní**, která řeší situaci dětí, jež se náhle ocitly na určitou, ohraničenou dobu bez jakékoli péče rodičů, například ze zdravotních důvodů, vzetí rodičů do vazby a podobně.

Krajský úřad vede evidenci osob vhodných k vykonávání přechodné pěstounské péče, které se evidují na základě žádosti podané u obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Evidence obsahuje žadatelovy osobní údaje, doklady uvedené v § 21 odst. 5, písemný souhlas s tím, že krajský úřad je oprávněn kdykoli zjišťovat další údaje potřebné pro zařazení do evidence osob a zjišťovat, zda nedošlo ke změně skutečností uvedených v žádosti. Krajský úřad rozhoduje o zařazení či nezařazení do evidence. O pěstounské péči na dobu přechodnou rozhoduje soud na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Přechodná pěstounská péče může trvat nejdéle jeden rok. (zák. č. 359/1999 Sb., § 27a)

3. 4 Poručenství

„Není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka.“ (§ 928 zák. č. 89/2012 Sb.)

Zákon stanovuje práva a povinnosti poručníka nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho záležitosti místo jeho rodičů. Poručník nemá ze zákona k dítěti výživovací povinnost. Je oprávněn vykonávat svá práva pouze v běžných záležitostech, pokud se rozhodnutí týkají podstatných záležitostí, jakými jsou například volba povolání, dědictví, darování věcí vyšší hodnoty apod. je vyžadováno schválení soudu. Poručníkem lze jmenovat

osobu plně svéprávnou, která svým způsobem života zaručuje, že je schopna funkci poručníka vykonávat. Na řádné plnění funkce poručníka dohlíží soud, který jednak již výše zmíněně schvaluje rozhodnutí v podstatných záležitostech a dohlíží na správu majetku nezletilého. Rovněž ukládá poručníkovi povinnost pravidelně podávat zprávu o výkonu své funkce. Soud může z důležitých důvodů zprostit poručníka jeho funkce, požádá-li o to. Poručenství zaniká v době nabytí svéprávnosti dítěte nebo je-li osvojeno, smrtí poručníka, rozhodnutím soudu o zproštění poručníka jeho funkce nebo odvolání poručníka. Po skončení výkonu funkce poručenství musí poručník předložit soudu ke schválení závěrečný účet ze správy majetku dítěte. (zák. č. 89/2012 Sb., § 929-938)

3. 5 Svěření dítěte do péče jiné osoby

„Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka.“ (§ 953 zák. č. 89/2012 Sb.) Pečující osoba musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území naší republiky a tato osoba musí souhlasit se svěřením dítěte do osobní péče. Práva a povinnosti pečující osoby vůči dítěti vymezuje soud. Rodiče zůstávají nadále zákonnými zástupci dítěte. (§ 954 – 957 zák. č. 89/2012 Sb.)

3. 6 Opatrovnictví

Opatrovníka dítěti jmenuje soud, hrozí-li střet zájmů dítěte a jiné osoby, pokud zákonný zástupce nehájí zájmy dítěte nebo je-li to v zájmu dítěte z jiného důvodu. Soud opatrovníkovi vymezuje rozsah práv a povinností, důvod proč je opatrovník jmenován a dobu, po kterou bude opatrovník svou funkci vykonávat. V rozhodnutí jmenování opatrovníka pro správu jmění vymezí soud rozsah jmění, které bude spravovat, jakým způsobem s ním nakládat nebo jaké nakládání se mu zakazuje. Opatrovník odpovídá za řádné plnění své funkce a podléhá stálému doзору. Soudu pravidelně předkládá zprávy a účty ze správy jmění (zák. č. 89/2012 Sb., § 943 – 950)

4 Pravda a kontakt dětí s biologickou rodinou

„Ukázalo se, že pravda, podávána tak, aby nebolela a identitu dítěte neponižovala (pokud ji nemůže povznést), je tou nejlepší odpovědí.“ (Matějček, 2008, s. 41)

Podle Matějčka (1994) nestačí říci pravdu pouze jednou. Je třeba podávat dítěti informace stále. Dítě by mělo o sobě vědět stejně, pokud možno víc, než okolí, aby nebylo překvapeno řečmi někoho druhého, cizího. Ze zkušenosti Matějček uvádí nejvhodnější dobu sdělení pravdy od třetího roku dítěte. V pozdějším věku se toto sdělení dotýká dítěte mnohem hlouběji a může vyvolat postoje zklamání. K pochopení pravdy vede dlouhá cesta a je třeba přizpůsobit vysvětlování věku dítěte, tedy jeho míry chápavosti. *„...lepší pravdu říkat, než pravdu zatajovat.“ (Matějček, 1994, s. 63)* Pravdu je nejlépe sdělovat přirozeně, klidně a věcně si s dítětem povídat, vytvořit náladu, při níž se dítě cítí dobře a uvolněně. Může se tak volně ptát a my na jeho otázky odpovídat.

Za důležitý pokládá Matějček (Matějček, 1994) fakt, že všechno, co dítěti o rodinných vztazích říkáme, by mělo dítěti přinášet ujištění, že lidé, se kterými žije, se mají navzájem rádi. Z těchto vztahů je uspokojována nejdůležitější potřeba dítěte a to potřeba životní jistoty.

Rodiče by neměli pravdu o původu dítěte zatajovat. Protože pokud se tak stane, jsou rodiče vystaveni neustálému napětí, že se to někdy prozradí. Nastává poté situace, že dítěti se hroutí životní jistoty a za vinu toto zklamání bude dávat nikoli tomu, kdo mu to řekl, ale tomu, kdo mu to zatajil. Dítě se obrátí proti těm, kterým důvěřovalo, těm, ve kterých mělo jistotu. (Čožíková, 2008)

„Když někdo otřese po léta budovanou jistotou dítěte, které neví, že vyrůstá v náhradní rodině, hroutí se mu celý svět. A přijaté dítě neviní toho, kdo mu tímto světem otrásl, ale toho, kdo před ním zatajil skutečný stav. Obrací se proti těm, kterým do osudného okamžiku bezmezně důvěřoval.“ (Burešová, 2008, s. 13)

Pěstounství a pravda

Matějček (1999) ve své publikaci uvádí, že pokud biologičtí rodiče projeví o dítě zájem, tak by mu nemělo být bráněno v kontaktu s nimi. Dále podotýká, že je potřeba, aby pěstouni s dítětem o jeho biologické rodině mluvili, protože jen tak je velký předpoklad, že toto setkání

bude pro dítě přínosné a může vést k utužení vztahu mezi ním a pěstouny. Zastává také názor, že je třeba, aby pěstouni před dítětem o jeho biologických rodičích mluvili uvážlivě. Vyhýbali se různým posměškům a nevhodným poznámkám o biologické rodině.

„Pro dítě je ve většině případů prospěšné, pokud má kontakt se svou původní rodinou, i když žije jinde.“ (Matoušek, 2010, s. 59)

Podle zák. č. 89/2012 Sb., § 960 odst.2 *„mají rodiče právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o dítěti, ledaže soud z důvodu hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak.“* V poručnické péči má rodič právo na kontakt s dítětem tehdy, pokud soud rozhodne o zachování tohoto práva s přihlédnutím k zájmu dítěte. (zák. č. 89/2012 Sb., § 872)

Je třeba myslet na to, že dítě má právo na kontakt s biologickou rodinou, nikoli povinnost. Kontakt s biologickými rodiči bude pro dítě prospěšný za předpokladu, že bude chtěný a nijak špatně nebude působit a ovlivňovat život dítěte v pěstounské rodině. (Sobotková, 2012)

Osvojení a pravda

Ve své publikaci Matějček (2002, s. 107) uvádí, že: *„Nestačí jenom říci, je třeba říkat. Ještě lépe se to snad dá vyjádřit tak, že dítěti o osvojení nejen něco řekneme, ale že tuto životní skutečnost s ním sdílíme.“*

Podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 838 má osvojenec právo, po nabytí svéprávnosti, nahlédnout do spisu a zjistit tak něco o své minulosti, o své biologické rodině. Osvojenec se poté smí sám rozhodnout, zda chce své biologické rodiče vyhledat či nikoli.

Nový občanský zákoník ukládá osvojiteli povinnost podat osvojenci informaci o osvojení nejpozději do zahájení školní docházky. (zák. č. 89/2012 Sb., § 836)

Součástí naší identity je náš původ a naše osobní historie. Každý z nás se někdy zajímal o historii své rodiny. Pro děti v náhradní rodině je to o to důležitější. Žádná právní, organizační ani technická opatření nemohou s jistotou zabránit, aby došlo k odhalení pravdy o historii osvojeného dítěte. V každém věku dítěte je třeba vážit, jaký zvolit přístup sdělení pravdy. Zamlčené nebo nepravdivé informace mohou narušit vývoj dítěte. (Matějček, 2005, s. 239)

Praktická část

5 Metodologie výzkumu

V praktické části mé bakalářské práce jsem se rozhodla použít metodu kvalitativního výzkumu, který budu uskutečňovat formou polostrukturovaného interview. Interview bude probíhat s osobami, které se nachází v prostředí náhradní rodinné péče, v tomto případě se bude jednat o péči pěstounskou.

Hlavním cílem kvalitativního výzkumu je porozumět člověku, tedy především chápat jeho vlastní hlediska. Výzkumník kvalitativního výzkumu se zajímá o konkrétní případ a podrobným popisem tohoto případu. Cílem je hluboké proniknutí do konkrétního případu a objevení nových souvislostí. (Gavora, 2010, s. 36) U kvalitativního výzkumu je důležité si předem stanovit téma výzkumu a určit si základní výzkumné otázky. Je to metoda, která umožňuje získat podrobnější odpovědi na otázky, okamžitě na tyto odpovědi reagovat a popřípadě klást otázky doplňující. (Hendl, 2005)

Hendl (2005, s. 51) uvádí, že kvalitativní výzkum se provádí v kontaktu s terénem nebo situací jedince, kdy se výzkumník snaží hlouběji proniknout do studie jedince. Hlavním instrumentem v kvalitativním výzkumu je sám výzkumník. Pro kvalitativní výzkum je charakteristická jeho pružnost a nestrukturovanost.

Podle Gavory (2010, s. 136) je interview výzkumnou metodou, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů. Podle autora Chrásky (2007, s. 182) je interview metoda shromažďování dat, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta. Interview by mělo probíhat vždy za vhodné situace a v přirozeném prostředí. Účastnit by se jej neměly osoby, které nemají s daným tématem nic společného, téma se jich netýká. (Chráska, 2007, s. 183) Přítomnost jiných lidí při interview může navodit nežádoucí reakce respondenta. (Gavora, 2010, s. 136)

Polostrukturované interview spočívá podle autora Gavory (2010, s. 137) ve stanovení si základního schéma obsahu a několika základních otázek. Další otázky pak vznikají v průběhu interview.

5.1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Hlavním cílem praktické části bude zjistit, zda se v pěstounské péči uskutečňují kontakty dětí s biologickou rodinou. Zaměříme se i na to, jak vnímají tuto situaci pěstouni, jaký průběh

a četnost mají případné kontakty dětí s biologickou rodinou a jaký vliv má kontakt s biologickou rodinou na dítě.

Výzkumná otázka zní: **Jak probíhají kontakty dětí svěřených do pěstounské péče s jejich biologickou rodinou?**

Svým výzkumem bych chtěla přispět do odborné diskuze na téma kontakt dětí svěřených do pěstounské péče s biologickou rodinou.

5. 2 Respondenti

Polostrukturované interview bude probíhat se třemi respondenty, kteří byli umístěni do náhradní rodinné péče, a to do péče pěstounské. Ve všech případech probíhalo interview u respondentů doma. Toto prostředí si sami zvolili, díky čemuž můžeme usuzovat, že se cítili dobře ve svém prostředí, a tak mohli spontánně odpovídat.

Respondenty jsem před zahájením interview seznámila s tématem práce a ujistila je, že jimi poskytnuté údaje jsou pouze pro potřebu vypracování praktické části mé bakalářské práce a budou použity anonymně. Osoby nyní okrajově popíši a pro zachování anonymity změním jejich jména.

První respondent je Martin ve věku 26 let z malé vesnice v Olomouckém kraji a žil v pěstounské rodině od svých 5 let. Nyní je již osamostatněn, žije se svou přítelkyní a společným dítětem v menším městě v Olomouckém kraji.

Druhý respondent je Alena ve věku 20 let z malé vesnice v Šumperském kraji a žije v pěstounské péči 10 let.

Třetí respondent je pěstounka Marie, která má spolu se svým manželem v pěstounské péči deseti letou Janu. Pochází z menší vesnice v Olomouckém kraji a Janu mají svěřenou do své péče od jejich 6 let.

6 Vyhodnocení výzkumu

6.1 Interview s Martinem

Jedná se o muže ve věku dvacet šest let, který byl svěřen do pěstounské péče. Před tím pobýval v ústavním zařízení, kam byl umístěn z důvodu špatné péče rodičů. Zájem o kontakt s biologickými rodiči projevil sám Martin. Pěstouni následně kontaktovali sociální pracovníci, aby kontakt s jeho rodinou zprostředkovala. Sociální pracovníce se s rodiči spojila a domluvila schůzku. Nejdříve však jen s rodiči a pěstouny bez účasti Martina, aby se poznali a domluvili na dalším průběhu případných kontaktů. Na smluvenou schůzku přišli oba rodiče a pěstouni se s nimi domluvili na termínu setkání i s Martinem. Tohoto setkání se už účastnila pouze Martinova biologická matka, otec nepřišel. Matka začala Martina navštěvovat jedenkrát za měsíc, vždy po domluvě s pěstouny. Zhruba po roce zájem matky opadl. Pěstouni se pokoušeli o znovu navázání kontaktů, ale matka již nereagovala. Do doby než se Martin osamostatnil, se matka spojovala pouze telefonicky a to jen v době Martinových narozenin. V současné době Martin se svou biologickou matkou není v žádném kontaktu. Martin je v každodenním kontaktu se svými pěstouny.

Kdo z tvé biologické rodiny projevil zájem o kontakt s tebou?

„Nikdo. To já jsem chtěl. Začal jsem se vyptávat a tak. Zajímalo mě, co dělá moje máma, proč se mnou není. No i mamka, když jsme se o tom bavili, tak říkala, že by bylo dobré, abychom byli v kontaktu. Dost často jsme se o tom doma bavili, tím mi to naši ulehčovali, jako že mi to pomáhalo se jaksí s tou situací vypořádat. Pak jsme se teda domluvili, že se s ní pokusíme navázat kontakt.“

Co následovalo?

„Mamka s taťkou se spojili s nějakou sociální pracovnící, ta se spojila s mou mámou. Myslím, že se i párkrát sešli. No a pak jsme se začali navštěvovat.“

Jaký názor mají tví pěstouni na to kontakt s biologickou rodinou?

„Velmi pozitivní. Chtěli, abych se s nima stýkal. Když jsme se o tom bavili, tak mamka říkala, že si udělám „obrázek“ o životě. Že to prostě ovlivňuje můj život a že to bude dobrý pro mě do budoucna vědět, jak se věci mají a jaká je skutečnost a jaká minulost a co bylo mezi tím.“

Pamatuješ si na první setkání?

„Poprvé to bylo v létě. Naši řekli, že pojedeme na výlet a že se tam setkáme s mojí mámou. Jeli jsme do blízkého města a tam jsme byli v parku. Houpačky, kolotoč, pískoviště a tak. Pak tam za náma přišla paní, moje máma. Donesla mi čokoládu. Pak jsem si s ní a mamkou hrál na pískovišti. A povídali jsme si. Potom jsme se rozloučili a máma řekla, že zase příště pojedeme na výlet, že za mnou přijede.“

Jaký vliv na tebe má kontakt s biologickou rodinou?

„Abych pravdu řekl, tak v té době asi žádný. To přišlo až s věkem, kdy jsem si třídil myšlenky a utvářel si jasnou představu o svym životě. Ted', když mám svý dítě, vím, že nikdy bych nedopustil, aby bylo bez rodiny. Víím, že je třeba se o něj postarat a zajistit mu domov, péči a lásku. A tak nějak ho vybavit do toho života.“

Jaký průběh má kontakt s biologickou rodinou a jak častá setkání jsou?

„S mámou jsme se vídali jednou za měsíc. Jezdila za mnou. Chodili jsme třeba do lesa, na hřiště s míčem si zahrát hry. Přijela vždycky jen na chvíli, moc se toho stihnout nedalo. No a pak už jednou nepřijela vůbec. Zavolala jen na mý narozeniny, a pak už ani to ne.“

Co se stalo?

„Celkem dost mě to sebralo. Měla svou vlastní rodinu. Narodilo se jí dítě, takže mám sourozence. To byla pro mě novinka, protože já jsem vyrůstal sám. V tu chvíli jsem žárlil. Bylo mi hrozně líto, že se se mnou máma nechce stýkat a má přitom jiný dítě. S tímto faktem se smířit jde dost těžko. Mamka s taťkou se ještě pokoušeli kontakt obnovit, ale marně.“

Jsi nyní v kontaktu se svou biologickou rodinou?

„Ne, už ne.“

Uvažuješ, že by jsi v budoucnu kontaktoval alespoň sourozence?

„No taková možnost tu je. Ted' o tom však moc nepřemýšlím, protože mám malé dítě, přítelkyni, práci. A i ten sourozenec je ještě malý. Tak uvidíme, možná časem.“

6. 2 Interview s Alenou

Jedná se o dvacetiletou dívku svěřenou do pěstounské péče. Před svěřením byla umístěna v ústavním zařízení z důvodu nevyhovujícího rodinného prostředí a špatné péče rodičů. Zájem o kontakt s Alenou projeвили prarodiče ze strany otce. Za pomoci sociální pracovnice došlo k setkání a předání kontaktů, od té doby se pěstouni s prarodiči domlouvali sami. Kontakt probíhal po dohodě a to pravidelně každý víkend. V současné době se kontakt uskutečňuje pouze s jedním prarodičem a to dědečkem, babička již umřela. Biologičtí rodiče žádný zájem doposud neprojevili.

Kdo z tvé biologické rodiny projevil zájem o kontakt s tebou?

„Babička s dědou. Rodiče od táty.“

Jak to nyní všechno vnímáš, ovlivnila tě ztráta babičky?

„Určitě ovlivnila. Ztratila jsem blízkého člověka. Mého člověka. Babička byla nemocná hodně. Moc mě toho naučila. Byl to člověk, kterému jsem se svěřovala, chodila jsem k ní pro rady. Mamka s tátkou, myslím jako pěstouni, jsou úplně v pohodě. Mamka taky říkala, že když budu něco chtít probrat, tak mám za ní přijít a já vím, že mě vyslechne, poradí a tak, ale babičku jsem brala svým způsobem jako mámu, protože jsem ji znala od mala.“

A proč si tě nevzala do pěstounské péče právě babička jako osoba blízká, příbuzná?

„Tak tady nad tou otázkou jsem přemýšlela několikrát... Myslím, že to bylo taky tím, že v té době už měli pokročilý věk. Asi si na to netroufali. Možná tam nebyli mezi něma dobré vztahy, a tak se rozhodli tak, jak se rozhodli. Nikdy jsme se však o tom nebavili.“

Jaký průběh má kontakt s biologickou rodinou a jak častá setkání jsou?

„Když jsem byla menší, tak mě za prarodiči vozili naši. Dnes jedu za dědou i sama, přes léto jezdíme dost často i s našema pomoci dědovi na zahradě. Dřív jezdili babička s dědou i k nám. Na vesnici je všude plno děcek, takže o zábavu bylo postaráno. Furt se něco dělo různý hry, táboráky. Potom, když byla nějaká zábava, tak jsme taky chodili. Babičce jsem se snažila dost pomáhat. Učila mě vařit a píct buchty. Na návštěvy jsem jezdila každé druhej víkend. Byla jsem u prarodičů celý víkend, v pátek mě naši přivezli a v neděli odvezli. Dnes už to není tak častý, ale snažím se dědu hodně navštěvovat. Skoro denně si voláme, takže v kontaktu jsme téměř stále.“

Jaký názor mají tví pěstouni na kontakt s biologickou rodinou?

„Myslím, že byli rádi, že o mě prarodiče jeví zájem. Vždycky, když jsem po návštěvě přijela se mě vyptávali, jaký to bylo a tak. Mamka ale ty moje návštěvy nesla, myslím, špatně. Byla taková nervózní. Ale většinou to bylo jen, když jsem jela na týden nebo dýl. Doma jsme se mnohokrát o mně a kontaktu s prarodiči bavili a mamka s tatškou mi kolikrát dávali babičku s dědou za příklad.“

Jaký pocit máš z jejich nezájmu nyní s odstupem času?

„Prarodiče celkem chápu, vzhledem k jejich věku a tak. Jim bych snad mohla vyčítat jedině, a to, že se nepokusili přesvědčit, spíš tedy donutil mého tatínka, aby něco udělal se svým životem kvůli mně.“

Třeba se o to pokusili nebo ne?

„Třeba jo, ale málo. Dostala jsem se do dětského domova, pak k pěstounům. Ale alespoň to dopadlo dobře. Mám pěstouny, kteří mě mají rádi a já je.“

Jaký vztah mají tví pěstouni s tvou biologickou rodinou?

„Moji pěstouni s nima měli dobré vztahy, navštěvovali se. Třeba když jsem měla narozeniny, tak babička s dědou přijeli k nám nebo naopak. Nebo hodně jezdíme pomáhat se zahradou, čehož si taky u svých pěstounů vážím, protože by to dělat nemuseli. Určitě ty vřelé vztahy byly dány taky tím, že se mezi sebou, jako moji pěstouni s prarodiči, dokázali domluvit, nastavit si pravidla a tak.“

A co tvoje biologická maminka? O ní jsi ještě nemluvila.

„Žádné zprávy o ní nemám. Žije kdesi jinde, prý se svou partou...nevím. Ani nevím, jestli je i s tátou. Táta se s babičkou a dědou nenavštěvoval, takže o něm taky nic nevím.“

Jaký vliv na tebe má kontakt s biologickou rodinou?

„Když jsem byla menší, tak jsem si to nijak moc nebrala. Jsem moc ráda, že mám prarodiče, teď už teda jenom dědu, kteří o mě mají zájem. Dávali mi najevo, že mě mají rádi. Stejně tak jsem ráda, že mám takové fajn pěstouny, kteří mi poskytli domov lásky a porozumění a já se k nim nesmírně ráda vracím a vracet budu. Takže jsem si utřídila životní

hodnoty. Ovlivnilo mě to v představách o životě, o rodině, prioritách. Utvrdilo mě to v přesvědčení, že až budu mít rodinu, nezachovám se tak, jak moji rodiče.“

Jsi nyní v kontaktu s biologickou rodinou?

„Ano, jsem. S dědou si často voláme. Podle našich časových možností se osobně navštěvujeme.“

6.3 Interview s Marií

Jedná se o ženu ve věku čtyřicet až padesát let. Pěstounské péči se věnuje od roku 2010, kdy jí byla do pěstounské péče svěřena Jana. Spolu s manželem vychovala své dvě vlastní děti, které jsou již dospělé a s rodiči nebydlí.

Kdo z biologických rodičů projevil zájem o kontakt s Janou?

„Její matka.“

Jak se ten zájem projevoval a jaký má kontakt průběh?

„Nejdříve Janičce psala dopisy, posílala k narozeninám dárky. Potom žádala i o osobní kontakt. Je to taková méně důvěryhodná osoba. Osobního kontaktu jsme se obávali. Domluvili jsme se na tom, že bude probíhat pouze za našeho dohledu. Že tam u toho jako budu přítomna. Matka souhlasila. Asi i jí to tak vyhovuje. Vždy se předem domluvíme. Chci se tak vyhnout situaci, že neohlášená bude stát tady před domem nebo, že třeba zavolá, že chce Janu vidět už zítra. Řídíme se zájmem Janičky, jak ona by to chtěla, co jí vyhovuje. Někdy zajdeme do kina, v létě do zoo. Upřednostňuju kontakt mimo domov, teda na neutrální půdě, takže proto kino, zoo nebo třeba park. Jednou se stalo, že přišlo, tak setkání proběhlo u nás doma.“

Jak častá jsou ta setkání?

„Píší si dopisy. Od doby, co Janička dostala mobil, tak jsou v kontaktu i prostřednictvím ho. Osobní kontakt je jednou za čas, nepravidelně. Myslím, že podle toho, jak má její matka peníze. Na to, aby přijela, aby něco Janě koupila a tak.“

Takže tam není žádný pevný řád kontaktů?

„Pevný řád je jen v tom, aby matka dodržovala pravidla, která jsme si domluvili. Že když bude chtít Janu vidět, musí dát předem vědět, kdy, kde, na jak dlouho. Tak, abychom se mohli i s Janou domluvit a uzpůsobit program.“

Jaký názor máš na kontakt Jany s biologickou rodinou?

„Přece jenom je to její biologická matka, a pokud o ní má zájem je to jenom dobře. Janička má taky zájem se s ní stýkat. Alespoň si Jana udělá sama přehled o tom, jaký to je. Myslím jako ta situace jaká je, ta realita. Nebude si dělat žádný iluze. Pokud to probíhá s určenými pravidly, tak s tím problémem nemám.“

Jaký vztah máš s matkou Jany?

„Jako kamarádky nejsme, ale snažíme se s ní vycházet dobře. Hlavně kvůli Janě, protože ona všechno vnímá, pak se na všechno ptá. My se jí to pak snažíme vysvětlit, ale mám obavy, že její matka jí to kolikrát vysvětluje jinak.“

Jaký vliv na Janu má kontakt s matkou?

„Nemůžu říct, že dobrý, ale ani přímo špatný vliv. Akorát mi přijde, že někdy Jana po tom setkání chytá „móresy“. Má takový řeči, sem tam nějakou poznámku, celkově je taková jiná. Možná je to i daný tím, že jí začíná puberta. Možná taky tím, že je ten kontakt jednou za čas a Jana je z toho nervózní, že ji to rozhodí.“

Shrnutí a diskuze

U všech respondentů v pěstounských rodinách mají nějakou zkušenost s kontakty se svou biologickou rodinou. Biologičtí rodiče mají právo se se svými dětmi stýkat, mělo by to však probíhat za společného zájmu jak dítěte, tak biologického rodiče. Způsoby a intenzita kontaktů se v každé rodině liší. Kontakty se však netýkají všech, u některých probíhají, u některých nikoli. Jedná se o kontakty jednostranné, velmi krátkodobé, iniciované ze strany dítěte svěřeného do pěstounské péče a to v případě Martina. Naopak dlouhodobý a velmi intenzivní kontakt se svými prarodiči můžeme pozorovat v případě Aleny a to díky dobrým vztahům mezi všemi zúčastněnými. Kontakty se uskutečňují v různých podobách jak písemně, telefonicky, tak osobně. Pouze v případě Martina ke kontaktům již nedochází. Alena navštěvuje své prarodiče u nich v místě bydliště a stejně tak naopak. Marie dává v případě kontaktu Jany s její biologickou matkou přednost nějakému neutrálnímu místu. Kontakty dětí svěřených do pěstounské péče s biologickou rodinou mají jak pro děti, tak pro pěstouny, biologické rodiče a další zúčastněné osoby odlišný význam.

Jak uvádí autor Matoušek (2010, s. 59) „*pro dítě je ve většině případů prospěšné, pokud má kontakt se svou původní rodinou, i když žije jinde.*“ Udržování těchto kontaktů napomáhá utvářet identitu a to nejen dětí, ale i rodičů. Identita se utváří po celý život, vyjadřuje zejména, jak vnímáme sami sebe, jak vnímáme okolí. Matějček (2008, s. 38) uvádí, že jednou ze základních psychických potřeb dítěte je potřeba identity. Z uspokojení této potřeby vychází zdravé vědomí vlastního já (sebevědomí), umožňuje člověku pozitivní sebepřijetí, jenž je důležité pro pozitivní přijímání druhých lidí. Toto uvědomění je důležitou podmínkou pro osvojení užitečné společenské role a stanovení si hodnotných cílů pro svá snažení. V případě Martina a utváření jeho identity pomohlo především to, že měl ve svých pěstounech podporu a jistotu. Komunikace mezi nimi byla velmi příkladná. „...*dost často jsme se o tom doma bavili, tím mi to naši ulehčovali, jako že mi to pomáhalo se jaksí s tou situací vypořádat...*“ I v případě Aleny můžeme pozorovat, že komunikace byla v utváření identity podstatným znakem „...*doma jsme se mnohokrát o mně a kontaktu s prarodiči bavili a mamka s tatškou mi kolikrát dávali babičku s dědou za příklad...*“.

Také Matějček (1999) uvádí, že by v kontaktu mezi dítětem a jeho biologickou rodinou nemělo být bráněno. U všech třech našich respondentů jsme se měli možnost setkat s tím, že kontaktům s jejich biologickými rodiči bráněno nebylo. V případě Martina ještě docházelo

od pěstounů k soustavné podpoře ve styku s jeho rodinou „...*chtěli, abych se s nima stýkal...*“ I v případě Jany není kontaktům s její biologickou rodinou nijak bráněno, ale jejími pěstouny je vyžadováno dodržování pravidel, která si spolu s biologickou matkou Jany stanovili, což je důležité pro úspěšnou realizaci kontaktu „...*aby matka dodržovala pravidla, která jsme si domluvili...*“

Jak ukládá zákon č. 89/2012 Sb., § 960 odst.2 „*mají rodiče právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o dítěti, ledaže soud z důvodu hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak.*“ Stejně tak i děti, které žijí v pěstounské péči, mají právo na kontakt, nikoli však povinnost. Kontakt s biologickými rodiči bude pro dítě prospěšný za předpokladu, že bude chtěný a nijak špatně nebude na dítě působit. (Sobotková, 2012) Stejný názor zastává i Zezulová (2012, s. 118), která uvádí, že kontakt dětí s biologickou rodinou by neměl být nucený a měl by probíhat v zájmu dětí a odpovídat jejich potřebám. Taky zmiňuje fakt, že by kontakt dětí s biologickou rodinou neměl být za každou cenu udržován u dětí, které byly týrány a zneužívány.

Podle Sobotkové (2009, s. 90) si mnoho biologických rodičů vztah ke svému dítěti nevytvořilo. Jsou to převážně lidé závislí na alkoholu a jiných omamných látkách, lidé páchající trestnou činností nebo ti, kteří své děti týrali a zanedbávali. Poté, co jsou děti odebrány rodičům a umístěny v ústavním zařízení, nemá většina rodičů zájem změnit své životní podmínky tak, aby se k nim mohly děti vrátit. Takový případ se vyskytl u respondentky Aleny, jejíž biologičtí rodiče si k ní rodičovský vztah nevytvořili a zájem o ni nikdy neměli. „...*žije kdesi jinde, prý se svou partou...nevím.*“ Dodává, že ani její biologický otec o ni neměl zájem a ani se nenavštěvoval se svými rodiči „...*táta se s babičkou a dědou nenavštěvoval...*“, tedy právě prarodiči, kteří zájem o kontakt s Alenou projevíli.

Podobné tvrzení jako Sobotková (2009, s. 90) zastává i Koluchová (2009, s. 31), která uvádí, že někteří rodiče, kteří k dětem nemají vytvořený žádný rodičovský vztah, usilují o kontakt se svými dětmi jen proto, aby si dokázali svoje právo na styk s dítětem.

Matějček (2002) ve své publikaci vyjadřuje názor, že je důležité, aby se pěstouni před dětmi chovali uvážlivě, dítěti nesdělovali mylné informace o jeho biologické rodině a zároveň by měli vážit slova a nikdy biologické rodiče nevykreslovat v tom nejhorším světle. V případě Martina si můžeme povšimnout, že se zmiňuje o časté komunikaci se svými pěstouny ohledně jeho biologické rodiny a to velmi pozitivně.

Na případu Martina vidíme, že kontakt s jeho biologickou rodinou, tedy matkou, byl krátkého trvání i intenzity a v momentě, kdy se dozvěděl, že se s ním jeho matka přestala stýkat, protože má své dítě, měl pocity žárlivosti a lítosti. Zcela jistě takhle situace ovlivnila jeho mínění a nyní když má své vlastní dítě sám říká, že „...*když mám své dítě, vím, že nikdy bych nedopustil, aby bylo bez rodiny...*“

Obecně dítě svěřené do jedné z forem náhradní rodinné péče si všímá, jaký vztah mají mezi sebou jeho pěstouni a biologičtí rodiče. Respondent Alena říká, že „...*moji pěstouni s nima měli dobré vztahy, navštěvovali se...*“ i dobrým příkladem je to, že si dokáží pomoci „...*nebo hodně jezdíme pomáhat se zahradou...*“. To, že si dítě všímá vztahů, které panují mezi pěstouny a rodiči dokládá tvrzením „...*určitě ty vřelé vztahy byly dány taky tím, že se mezi sebou, jako moji pěstouni s prarodiči, dokázali domluvit, nastavit si pravidla a tak.*“ Respondent Marie se také snaží udržovat s biologickou matkou dobré vztahy kvůli Janě, která všechno vnímá „...*snažíme se s ní vycházet dobře...*“.

Kontakt dětí se svou biologickou rodinou zanechává v dítěti stopy. Ovlivňuje jeho život, názory, které se promítnou v jeho budoucím životě. „...*to přišlo až s věkem, kdy jsem si třídil myšlenky a utvářel si jasnou představu o svym životě...*“ (Martin) „...*ovlivnilo mě to v představách o životě, o rodině, prioritách...*“ (Alena) jak Martin, tak i Alena se shodují v názoru, že by po své zkušenosti nikdy své budoucí dítě o rodinu nepřipravili „...*ted', když mám své dítě, vím, že nikdy bych nedopustil, aby bylo bez rodiny. Víím, že je třeba se o něj postarat a zajistit mu domov, péči a lásku. A tak nějak ho vybavit do toho života.*“ (Martin) Alena to potvrzuje svými slovy „...*utvrdilo mě to v přesvědčení, že až budu mít rodinu, nezachovám se tak, jak moji rodiče.*“

Závěr

V teoretické části bakalářské práce jsem v první kapitole charakterizovala rodinu a její pojetí od různých autorů. Poukázala jsem na duševní zdraví dítěte a psychické potřeby. Po prostudování literatury a legislativy jsem se věnovala náhradní rodinné péči, jejímu zprostředkování a formám. V této části práce jsem neopomenula též problematiku sdělení pravdy o původu dítěte a kontakt dítěte s biologickou rodinou.

Ve druhé části bakalářské práce jsem se věnovala empirickému výzkumu, který jsem prováděla kvalitativní metodou polostrukturovaného interview se třemi respondenty. Je pochopitelné, že tři respondenti nejsou velkým zkoumaným vzorkem a v závěru výzkumu nelze soudit všechny případy dětí svěřené do náhradní rodinné péče podle tohoto výsledku. Snažila jsem se svým výzkumem v praktické části přispět do odborné diskuze na často diskutované téma náhradní rodinná péče a kontakt dětí s biologickou rodinou a poskytnout další informace o tom, jak probíhají kontakty dětí svěřených do pěstounské péče s jejich biologickou rodinou.

Biologičtí rodiče mají právo na informace o dítěti a mají právo udržovat s nimi kontakt, pokud chtějí. Důležité však je přistupovat ke každému případu individuálně, hlavní zásadou by mělo být právo a zájem dítěte.

Bakalářská práce pro mě byla velkým přínosem pro nové informace a poznatky. V oblasti náhradní rodinné péče jsem si prohloubila své teoretické znalosti a při interview jsem měla možnost hlouběji nahlédnout do života dětí svěřených do pěstounské péče a poznat tak, zda s nimi jejich biologická rodina udržuje kontakt či nikoli. Praktická část pro mě byla velmi zajímavá a obohacující. Ukázala mi, že kontakty mezi rodičem a dítětem jsou individuální, pokud rodič nemá zájem, je takřka nulová možnost, aby se setkání uskutečnilo. Kontakty s biologickou rodinou jistě působí a ovlivňují život dětí jinak, když jsou malí, když prožívají období dospívání a jinak to vnímají, když už jsou dospělí.

Seznam použitých zkratk

atd. - a tak dál

č. – číslo

odst. - odstavec

s. – strana

Sb. - sbírky

zák. - zákon

Seznam použité literatury

BUREŠOVÁ, Pavla. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Vyd.1. Editor Jana VAŠŤATKOVÁ, Pavla VYHNÁLKOVÁ. Olomouc: Hanex, 2008, 79 s. ISBN 978-80-7409-013-4 (brož.)

ČOŽÍKOVÁ, Markéta. Cesta k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče. In: VAŠŤATKOVÁ, Jana a Pavla VYHNÁLKOVÁ. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-013-4

GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80-7367-040-2

HRUŠÁKOVÁ, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada publishing, 2007, 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4

KOLUCHOVÁ, Jarmila. K problematice biologických rodičů dětí v pěstounské péči. In: *Náhradní rodinná péče-představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR): kolokvium II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 31-34, Sborníky, č. 45. ISBN 978-80-87146-25-5

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2008, 112 s. ISBN 978-80-7367-504-2 (brož.)

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. ISBN 80-85282-83-6

MATĚJČEK, Zdeněk, Jarmila KOLUCHOVÁ, Věduna BUBLEOVÁ, Jiří KOVAŘÍK a Lucie BENEŠOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 155 s. ISBN 80-717-8637-3

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 183 s. ISBN 80-7178-304-8

MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, spol. s. r. o., 1999, 144 s. ISBN 80-7169-897-0

MATĚJČEK, Zdeněk., Výbor z díla, Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 445 s. ISBN 80-246-1056-6

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-807-3677-398

NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, 94 s. ISBN 978-80-8613191-7

SOBOTKOVÁ, Irena. Příloha ke sborníku z kolokvia II.: Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost. In: *Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost (realita a východiska v ČR): kolokvium II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, sborníky, č. 45. ISBN 978-80-87146-25-5

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012, 224 s. ISBN 978-80-262-0217-2

ŠIMÍČKOVÁ - ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Vyd. 2. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, 175 s. ISBN 978-802-4421-414

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-802-6200-659

